

Tornar amb el cos a la ciutat, després dhaver-lo perdut

El cos, en públic

Text **Xavier Antich** Professor destètica a la Universitat de Girona

Xavier Antich opina que la vida col·lectiva ha usurpat el lloc del cos a la ciutat. I davant daquesta realitat, les xarxes socials a Internet semblen un intent de recuperar el cos i reconstruir-lo en un espai sense aparents limitacions.

Ja no podem passejar per la ciutat com aquells caminants que hi passegen com si fos un paisatge per desxifrar, a l'estil del wanderer romàntic, aquell que cantava, en tants lieder, Schubert, i que alguns paisatgistes es van atrevir a pintar, encara que fos seguint-lo a distància. Aquell caminant que havia de marxar de la ciutat per tornar-hi transformat i, aleshores, també ser capaç de transformar, en certa manera, l'espai urbà. Aquell caminant, com temps abans el passejant solitari de Rousseau, capaç de somiejar, entretenint-se amb tot el que trobava a dins seu en contemplar aquells indrets liminars i perifèrics de l'urbà. Aquell caminant que aprenia a passejar fora de la ciutat fent excursions fora d'ella, i que només quan sortia cap a l'exterior de l'urbà trobava –o com a mínim ho pretenia– la pau que dins li era inaccessible. Aquell que treia el cos a fora, com qui s'apropa a un abisme, per després poder tornar a la ciutat sense saber ben bé que fer-hi amb el cos. Tornar a la ciutat des del seu enfora: allí on el cos es retrobava per, després, tornar a perdre's.

Ja no és possible, tampoc, rondar amb el cos, tot ulls, per la ciutat com el flâneur baudelaireanià; aquell que transforma la ciutat en un interior fent del carrer una casa. O, com va dir Walter Benjamin: "Un habitatge les cambres del qual són els barris, que no estan clarament separats per llindars com les habitacions de debò; de la mateixa manera, la ciutat pot obrir-se també al voltant del passejant com un paisatge sense llindars". Ja no és possible rondar per la ciutat com qui llegeix un llibre, fent del desplaçament una forma d'interpretació, atès que la ciutat ja no es deixa posseir, inventar-se en cada apropiació. Ja no és possible aquell deambular que, més que l'embadaliment filosòfic, fa que el passejant sembli un "home llop que ronda inquiet entre la selva social" (Benjamin veu així el flâneur, referint-se a Poe). I, tanmateix, és veritat que encara avui una mica d'això és imprescindible per resistir-se a la funcionalitat dels llocs, fins i tot a la seva amnèsia. Robert Louis Stevenson reclamava una cosa semblant al seu Walking Tours: "Cal estar obert a totes les impressions i permetre que els nostres pensaments adoptin el color del que veiem; cal ser una flauta per a qualsevol vent".

Aquesta ciutat ja no és, del tot, la nostra. En tenim la crònica, i ens hi podem acostar com qui estudia estrats arqueològics. David Harvey ho va saber veure bé: "El creixement ràpid i aparentment caòtic de la ciutat al principi del segle XIX va fer que resultés difícil desxifrar, descodificar i representar la vida de la ciutat. Diferents novel·listes de l'època van lluitar per posar paraules al que era la ciutat [...] Van registrar moltes dades sobre el seu món material i els processos socials que fluïen al seu voltant. Van explorar diferents maneres de representar aquest món i van contribuir a modelar la imaginació popular, pel que fa al que la ciutat era o podia arribar a ser". Dos segles després es pot dir que ha arribat a ser alguna cosa que al principi a penes es podia endevinar.

Així doncs, l'espai urbà s'ha anat convertint en un escenari teatral organitzat i administrat per a determinades dramàtiques urbanes, previsibles i anticipades. L'atzar, que hauria de regir el batec de la vida urbana, ha estat limitat per la ciutat postal, anònima i genèrica, buida de tot subjecte polític, ja convertit en figurant d'un relat que uns altres escriuen per ell. La vida col·lectiva, articulada com un succedani prefigurat de socialitat, on queden desactivades, si no sublimades, totes les contradiccions i antagonismes, a l'últim ha usurpat el lloc del cos a la ciutat. Els malsons de la societat de control, anticipats per Michel Foucault en la figura del panòptic, que hauria de constituir la cèl·lula carcerària, han desbordat els pitjors

© Christian Maury

pronòstics: aquell ull panòptic, capaç d'incloure qualsevol indret en què aparegués el cos en una visió panoràmica amb pretensions de totalitat, sembla, cada vegada més, el mecanisme descarnat sense el qual és difícil pensar els espais urbans de les nostres ciutats. La primacia espectacular d'allò visual finalment s'ha convertit en llei: tot és reductible a aquest continu d'imatges que registra, com un notari hiperbòlic i superactiu, cossos que apareixen i es desplacen per la ciutat. L'espai urbà ja s'assembla a un immens espai de supermercat o de caixer automàtic, on cada presència apareix com una amenaça que ha de ser vigilada. El cos, cada cos, queda reduït a la seva presència espectral registrada visualment i codificada en els codis antropomètrics de la nova policialetat i en els trajectes personalitzats del GPS vigilant. El subjecte urbà, espectralitzat com a rastre, fixat en la seva ombra, ha estat desproveït del seu cos.

Sembla gairebé que Derrida ho anticipés quan va afirmar que "l'empremta no és una presència, sinó el simulacre d'una presència que es disloca, es desplaça, es difereix; pròpiament manca de lloc" (Márgenes de la filosofía). Amb això, el fet de convertir la ciutat en un fetitxe adquireix el punt crític del paroxisme. No estranya el desplaçament cap enfora de l'element urbà físic per reconquerir l'àmbit de l'espai públic. Aquest és el cas –i és més que un exemple, independentment d'altres valoracions– de l'univers de les xarxes socials a Internet. Com un intent, no del tot va, de recuperar paradoxalment el cos i reconstruir-lo allà on es pugui sentir, potser de manera vana, un batec compartit amb altres persones en un espai sense limitacions aparents. La qüestió és si el cos es podrà reubicar en l'espai de la ciutat desarmada des d'allí, atès que potser serà necessari reescriure una fenomenologia del cos, ja diferent, de forma irremissible, de la que va articular Merleau-Ponty fa més de mig segle. Però una fenomenologia del cos que assumeixi el seu estranyament com a ombra espectral a la ciutat de la vigilància i que no renunciï a aquesta reconquesta d'un lloc propi a la xarxa, amb veu singular per aportar particularitat a la redefinició de l'àmbit col·lectiu i públic.

D'altra banda, vet aquí un fet ja endevinat als espais altres de què va parlar Foucault, com si els volgués endevinar: "Hi ha de la mateixa manera, i probablement en totes les cultures, en totes les civilitzacions, espais reals, espais efectius, espais delineats per la societat mateixa i que són una mena de contraespais, una mena d'utopies efectivament verificades en les quals els espais reals, tots els altres espais reals que es poden trobar al si d'una cultura, estan al mateix temps representats, impugnats o invertits; una mena d'espais que estan fora de tots els espais, tot i que, tanmateix, sigui possible localitzar-los. A aquests espais, com que són completament diferents de tots els espais dels quals són reflex i al·lusió, els anomenaré, per oposició a les utopies, heterotopies". Potser era cap a aquests espais altres, que havien de contradir a la seva manera els espais existents, també en l'àmbit urbà, cap a on apuntaven tantes altres persones abans que nosaltres –també, sens dubte, Foucault–. I potser ha estat necessari desposseir el cos d'allò urbà fins a convertir-lo en rastre, simular la socialitat des de la propaganda administrativa i anestesiar qualsevol insinuació de conflicte per tornar, amb el cos, des d'aquests altres espais de l'àmbit social per reinventar la carn mateixa d'allò urbà. Potser sí, potser es tracta d'això, ara, de nou: de (des)construir l'urbà com a heterotopia.

Primavera (abril – juny 2011)

Publicat sota llicència Creative Commons